

ІСТОРІЯ ПЕДАГОГІКИ

УДК 37.015.31:7(477)«1917/1920»(045)

DOI <https://doi.org/10.32840/1992-5786.2022.80.1.1>

С. В. Куркіна

кандидат педагогічних наук, доцент,
доцент кафедри мистецької освіти
Центральноукраїнського державного педагогічного
університету імені Володимира Винниченка

СТАНОВЛЕННЯ СИСТЕМИ ЕСТЕТИЧНОГО ВИХОВАННЯ В КОНТЕКСТІ РОЗБУДОВИ НАЦІОНАЛЬНОЇ ШКОЛИ В УКРАЇНІ (1917–1920 РОКИ)

У представленій статті зроблено спробу здійснити історіографічний аналіз проблеми становлення системи естетичного виховання в Україні в контексті розбудови національної школи в період національно-демократичної революції (1917–1920 роки). Показано спільне й відмінне в освітній політиці в добу Центральної Ради, гетьманату П. Скоропадського й Директорії. Проаналізовано розроблені й запропоновані до впровадження програми, навчальні плани шкіл, показано місце предметів естетичного, мистецького спрямування в цих планах.

Доведено, що естетичне виховання розглядалося в цей період як інструмент, за допомогою якого повинні були здійснюватися українізація, згуртування учнівської молоді і вчительства в усіх регіонах України на ґрунті спільного коріння, мови, звичаїв, традицій, що так гарно відбиваються в народній творчості і професійному мистецтві. Автор стверджує, що попри складний для країни час, очільники держави (ідеться і про Центральну Раду, і про уряд часів П. Скоропадського і Директорії) опікувалися проблемами освітньої галузі, уважали її стратегічною. Поступово оформлювалася думка, що школа повинна не лише навчати, а головним чином виховувати дитину, майбутнього громадянина держави. Це відобразилося на зростанні престижу професії вчителя гуманітарних, мистецьких дисциплін, дисциплін естетичного циклу, на появі в додатках до навчальних планів детальних рекомендацій, як краще проводити екскурсії і спостереження за природою, як організувати уроки співу, малювання, рукоділля тощо. Окрім цього, це був період створення шкільних українських бібліотек, запровадження уроків малювання на етнографічній основі, видання серії шкільних співаників, спеціальних підручників, poradників, довідників, відповідної нотної літератури для вчителів співів і малювання.

Ключові слова: національна школа, освіта, реформа, українізація, естетичне виховання, малювання, спів, музика, мистецтво.

Постановка проблеми. Сучасні процеси реформування системи освіти в Україні передусім спрямовані на забезпечення процесів гуманізації та всебічного розвитку особистості як найважливішої цінності суспільства від раннього дитинства на все доросле життя. Безперечним є той факт, що становлення і розвиток дитини від дошкільника до студента неможливо уявити собі без використання зарубіжного і вітчизняного досвіду естетичного виховання. У цьому контексті все більшого значення набувають історіографічні дослідження, що ставлять за мету вивчення особливостей становлення, розвитку систем естетичного, художньо-естетичного виховання, мистецької освіти в Україні в контексті загальних освітніх реформ, що здійснювалися в той чи інший історичний період на тлі наявних соціально-економічних, культурних і політичних процесів.

Отже, дитина-підліток-юнак готується до викликів і суперечностей дорослого життя і цю

підготовку неможливо уявити собі без можливості вільно реалізовувати себе у творчій діяльності, без можливості спілкуватися із природою й різними за видами, жанрами й формами видами мистецтва. Сьогодні висуває перед ученими й педагогами-практиками актуальні завдання дослідження теоретичних засад естетичного виховання, створення психолого-педагогічних умов навчання і виховання учнів різних вікових категорій засобами гуманітарних, мистецьких, культурологічних дисциплін, вивчення практичної діяльності освітніх закладів та інституцій різного рівня у країнах Європейського Союзу, територіально суміжних слов'янських країнах, особливостей діючих там систем естетичного виховання, зіставлення досвіду вітчизняних і зарубіжних педагогів, психологів, методологів, які мають причетність до теоретичного обґрунтування і практичного впровадження викладання дисциплін естетичного циклу тощо.

Аналіз останніх досліджень і публікацій.

У процесі вивчення наявних досліджень ми з'ясували, що існує чимало наукової літератури, у якій розглянуто ті чи інші аспекти проблеми естетичного виховання дітей і молоді. Окрім цього, нами були опрацьовані та проаналізовані маловідомі архівні джерела, документи, що стосуються вказаного періоду. Отже, процес історіографічного пошуку показав, що українські та російські вчені, зокрема О. Сухомлинська, Л. Березівська, О. Радул, Е. Днепров, О. Купинська, досліджували процес становлення і розвитку шкільної і позашкільної освіти, особливості проведення освітніх реформ у різні періоди нашої історії, аналізували ці періоди, порівнювали їх, увели в науковий обіг багато невідомих раніше першоджерел, торкалися також і змісту державно-громадських освітніх реформ, що проводилися в період Української національно-демократичної революції (1917–1920 рр.).

Окрім цього, у працях сучасних вітчизняних і зарубіжних учених Н. Вітковської, А. Щербо, Д. Джола, Л. Масол, Г. Падалки, О. Рудницької, В. Бутенка ми знаходимо продовження прогресивних освітніх ідей, що були висунуті та сформульовані під час національно-визвольних змагань вказаного періоду саме в контексті дослідження процесів формування естетичного виховання й естетичної культури дітей у школі. Окрім того, дослідження вказаних учених містять також аналіз історичного досвіду естетичного виховання у вітчизняній і зарубіжній педагогіці, теоретичне обґрунтування доцільності використання тих чи інших форм, методів, прийомів естетичного виховання, що можуть бути реалізовані у процесі класної, позакласної і позашкільної роботи з дітьми різних вікових категорій.

Отже, незважаючи на посилення інтересу науковців до проблем, пов'язаних із дослідженням становлення і розвитку шкільної і позашкільної освіти на території сучасної України, її окремих регіонів, зокрема до формування теорії і практики естетичного виховання, упорядкування навчальних планів, що забезпечують процес викладання мистецьких, культурологічних дисциплін, ми констатуємо, що ці питання потребують більш глибокого і всебічного вивчення з урахуванням досягнень сучасної педагогіки, можливості вільного доступу до невідомих і навіть секретних архівних матеріалів та в контексті переоцінки значення діяльності окремих політичних, громадських діячів, учених і педагогів-практиків, що свого часу долучилися до розбудови системи освіти нашої країни.

Метою статті є аналіз процесу становлення і подальшого розвитку вітчизняної системи естетичного виховання в контексті спроб розбудови національної школи в Україні в період національно-демократичної революції 1917–1920 рр.

Виклад основного матеріалу. Отже, після повалення царського режиму в лютому 1917 р. з'явилася реальна можливість реформувати освітню галузь і реалізувати на практиці, не декларативно, усе те, про що давно мріялось: створити власну національну школу; увести обов'язкову безплатну загальну середню освіту; провести необхідні демократичні реформи освітньої галузі; створити і запровадити нові підручники рідною мовою; надати рівний доступ до освіти представникам усіх верств населення; здійснювати у школі не тільки навчання, а й виховання дітей і молоді, прищеплювати загальнокультурні, національні, патріотичні цінності; поліпшити матеріальне становище і професійну підготовку шкільних учителів; переглянути й осучаснити навчальні плани освітніх закладів тощо. Тобто задовго до зміни суспільно-політичного ладу на теренах Російської імперії, у склад якої входили регіони Лівобережної України, назріли педагогічні й інші об'єктивні причини, що штовхали реформу шкільної освіти.

Зауважимо, що сам орган Міністерства народної освіти припинив функціонування на українських територіях одразу після повалення Російської імперії. Перші кроки реформ освітньої галузі треба було робити із самого початку, без належного науково-педагогічного обґрунтування, за відсутності фінансової, правової підтримки, в умовах політичної нестабільності, загрози інтервенції тощо. Але з утворенням Української Центральної Ради (далі – ЦР), яка стала представницьким органом народної влади в 1917 р., одразу ж було висунуто вимоги щодо необхідності запровадження української мови у школах, розбудови освіти на національних принципах [2, с. 273]. Як показав час, це і був головний вектор освітньої політики нової влади, коли стратегічним принципом стала українізація населення завдяки докорінній перебудові системи освіти шляхом створення нової школи з українською мовою навчання. Окрім школи, за принципом українізації потрібно було реорганізувати також вищу освіту, науку та мистецьку галузь [9, с. 11].

Як і раніше, питання, пов'язані з формуванням і розробленням організаційно-педагогічних засад реформування шкільної освіти, створенням нових систем і підходів у справі виховання і навчання, обговорювалися громадськістю у пресі, на освітніх з'їздах тощо. 23 квітня при ЦР створили Українську шкільну раду для здійснення покрокової українізації школи, перегляду навчальних планів, вироблення нових підходів і принципів здійснення навчально-виховного процесу у школі [1, с. 1]. Зважаючи на необхідність діяти швидко в нестабільній політичній та економічній ситуації, здійснювати впровадження необхідних змін одразу в теоретичному і практичному вимірах, більшість реформ мала стихійний характер.

На Другому всеукраїнському вчительському з'їзді, що відбувся 10–12 серпня 1917 р. в Києві, ми бачимо звернення уваги делегатів на проблеми виховної роботи, зокрема на аспекти естетичного виховання в контексті розбудови національної школи. Членами цього зібрання були відомі українські педагоги і громадські діячі Я. Чепіга, С. Русова, П. Холодний, М. Дем'яновський, які під час публічних промов звертали увагу на необхідність не лише озброювати учнів сучасними знаннями, а й здійснювати всебічне, гармонійне виховання, підвищувати культурний рівень учнівської молоді у процесі шкільного навчання, створювати для цього відповідне естетичне середовище тощо, зберегти й увести в навчальні плани шкіл предмети, що сприятимуть цьому. Так, С. Русова обґрунтувала ці положення, акумулював розрізнені ідеї інших делегатів з'їзду таким чином: «<...> не лише викладання рідною мовою, а й відбиття душі народу, його етнографічного складу, національної творчості; задоволення індивідуальних нахилів і сприяння загальному розвитку учнів відповідно до потреб місцевого населення; осередок впливу на громадянство і найкращий культурний скарб народу» [10, с. 1].

Більшість цих прогресивних ідей стали орієнтирами для роботи створеної в 1917 р. спеціальної комісії Товариства шкільної освіти. Зауважимо, що автори проєктів, що були розробленими цією комісією, перебували в руслі передових педагогічних ідей реформаторської педагогіки початку ХХ ст., аналізували зміст шкільної освіти європейських країн, намагалися спиратися на прогресивний фундамент проєкту реформ міністра народної освіти П. Ігнат'єва (1914–1916 рр.), який заклав основи формування цілісної системи естетичного виховання в нашій країні. Усе це дає підстави говорити про наступність реформ, намагання зберегти і продовжити напрацювання попередників. Водночас українська громадськість і педагоги, що стали творцями національної школи, перебували в контексті світових педагогічних ідей, це стосується і проблеми впровадження принципів естетичного, художнього виховання у школі.

З огляду на тему нашого дослідження особливо важливим є виступ М. Дем'яновського, оскільки він, не надаючи конкретних методик, висунув багато цікавих ідей щодо налагодження виховного процесу в новій українській школі саме завдяки використанню методів естетичного виховання. У промові він радить учителям створювати рідну, родинну обстановку у школі, влаштовувати спостереження за природою в полі, лісі, організовувати й надихати учнів на творчу роботу, ручну працю (вирізування, ліплення, малювання). Наголосив на тому, що процеси українізації треба здійснювати через звичаї, пісню, рідне слово, побудову навчального матеріалу з гуманітарних

дисциплін з опорою на національне, місцеве, зрозуміле дитині тощо [10, с. 1–2].

Важливо також те, що на з'їзді були присутніми М. Грушевський, В. Винниченко, С. Петлюра, що свідчить про інтерес очільників нової держави до процесів, що відбувалися в освітній галузі. Цікаво, що в такий складний для країни час, коли йшлося про нагальну потребу швидко створити школу трудову, діяльнісну, зближену з потребами робітничого люду, ішлося також і про важливість естетичного, художнього виховання дітей (Данько), про розвиток активності та творчості у стінах школи як одне з головних завдань навчання і виховання (Н. Мірза-Авекянц). Отже, результатом роботи з'їзду стало вироблення концепції нової української школи, у якій не йшлося про естетичне виховання як основоположний принцип, але як про метод, важливий чинник виховання.

З означеного видно, що ідея реформування освітньої галузі, створення власної української школи, побудова всього процесу навчання й виховання на національних засадах турбувала всіх. Так, видатні громадські діячі й науковці В. Дурдуківський, К. Лебединцев, О. Музиченко, С. Русова, В. Родніков, І. Стешенко, С. Сірополко, С. Черкасенко, Я. Чепіга, І. Ющишин висловлювали свої ідеї щодо подальшого розвитку школи і системи освіти загалом. Педагог і громадський діяч І. Ющишин уважав, що першим кроком у цій справі є підготовка Циркуляра Генерального секретаріату від 12 жовтня 1917 р., який проголосив право кожної людини на навчання рідною мовою [11, с. 94–98]. На тлі загальних змін нагальним стало й налагодження виховної роботи у школі. Так, у звіті ГСО зазначається видання Циркуляра про національне виховання у школах України. До Циркуляра додавалися програма національного виховання й посібник «Поміч учителю в справі національного виховання учнів». Маючи за мету ідею національного виховання учнівської молоді, учителям пропонувалося організовувати гуртки, активізувати позакласну й позашкільну роботу для вивчення української мови, літератури, історії; облаштовувати театральні, музичні гуртки, де б діти разом із дорослими ставили вистави, співали, влаштовували концерти, літературно-вокальні вечори в національних костюмах, лекції з української декламації тощо. Репертуар радили підбирати із кращих творів українських письменників, драматургів, композиторів. Ішлося також про важливість проведення подорожей-екскурсій до пам'ятних історичних місць, спілкування із природою для посилення любові до рідного краю, сприяння влаштуванню дитячих та юнацьких організацій національного спрямування [12]. Тобто естетичне виховання розглядалося як інструмент для реалізації завдань національного виховання.

Наступним кроком у справі розбудови шкільної галузі стала нарада щодо організації народної

освіти в Україні (Київ, 15–20 грудня 1917 р.). Аналіз документів і фактів свідчить, що в надзвичайно стислий термін, спеціальна комісія при ГСО розробила нову систему управління освітою, в основі якої були покладені принципи демократизму, децентралізації та національно-персональної автономії. Але згодом реалізації цих прогресивних планів стали на заваді встановлення радянської влади в січні 1918 р. й гетьманський переворот, що здійснився у квітні 1918 р.

18 квітня 1918 р. ГСО виробила черговий документ, який установлював порядок переведення учнів із класу у клас і випуску зі школи. Зразки нових атестатів містять перелік навчальних предметів, за якими атестується учень. Серед них у чотирикласних хлоп'ячих гімназіях і дівочих прогімназіях є такі предмети: рисування і креслення, фізичні вправи, що сполучали гімнастику, ритміку, танці. У восьмикласних дівочих гімназіях – краснопис, рисування, рукодільництво. Як бачимо, предмети естетичного напрямку, за думкою ГСО, більш потрібні дівчатам, бо у хлоп'ячих восьмирічних гімназіях і реальних восьмирічних школах немає предметів, пов'язаних із музикою, співами, малюванням тощо. Зазначалося, що, окрім введення нових посад для учителів української мови і літератури, українознавства як нового предмета, потрібно, щоб усі дисципліни, що викладаються у школі, мали б українознавчий зміст. Звичайно, одразу ж став відчутним брак професійних учительських кадрів. Багато чоловіків були на фронті, за кордоном, російськомовні вчителі не сприймали реформи на національному ґрунті.

Отже, це був перший досвід побудови національної системи освіти, який загалом продовжувався після гетьманського перевороту П. Скоропадського. Але загострення суспільно-політичної ситуації, загроза з боку більшовиків або перспектива перетворення України на німецьке генерал-губернаторство одразу ж стали відбиватися й на шкільній справі. Припинилося регулярне матеріальне забезпечення учителів, кількість облаштованих для шкіл приміщень була недостатньою, перестали друкуватися підручники й інша навчально-методична література тощо. Тогочасний міністр народної освіти М. Василенко був прибічником національної школи, але, зважаючи на нові політичні умови, він змушений був спиратися переважно на російське вчительство, проросійську громадськість усередині України. Українська інтелігенція, яка вже відчула демократичні зрушення часів ЦР, не могли змиритися з реакцією і, наскільки це було можливим, намагалися обороняти українську школу і культуру.

15–17 травня 1918 р. було скликано нараду представників земств, міст та Міністерства народної освіти, у якій знов взяли участь О. Музиченко, С. Русова, С. Сірополко, П. Холодний,

М. Василенко. Вони намагалися продовжували курс на розвиток школи й системи освіти загалом. З червня 1918 р. було створено комісії для розроблення нових навчальних програм. Згодом було створено Міністерство народної освіти і мистецтва, при якому діяла Генеральна шкільна рада, у межі повноважень якої входило розроблення навчальних планів, програм і підручників з літератури, історії, малювання, Закону Божого, предмета, вилученого із програм часів Центральної Ради. У цей час було запроваджено і Департамент дошкільної і позашкільної освіти, оскільки поступово складалася думка, що процес виховання і навчання дітей має продовжуватися й у вільний від школи час. Окрім багатьох нагальних справ, Департамент почав розроблення системи позашкільної освіти, організацію гуртків, підготовку фахівців у справі організації екскурсій тощо.

Протягом 1918 р. було здійснено оприлюднення декількох об'єднаних «До губерніяльних, повітових (земських) і міських управ, до губерніяльних і повітових комісарів справ освітніх та завідуючих нижчими початковими школами», де пропонувалася така програма:

– 1–2 класи – читання букваря, читанки; бесіди, переказ прочитаного, уміння здійснити опис за картинкою; вивчення пісень, приказок, віршів тощо; письмо за темами з навколишнього життя дитини; малювання у процесі читання, писання, бесід;

– 3 клас – те саме, що і в попередньому класі, тільки на більш складному матеріалі. Додаються краєзнавство й історія України;

– 4 клас – читання і переказування літературно-художніх творів; вивчення байок, віршів. Додається географія України.

До програми додавалися необхідні підручники, перелік рекомендованих екскурсій, картин, інших творів мистецтва, що можуть бути використаними у процесі навчання [7, арк. 64–64 об.].

Аналіз архівних матеріалів, статей у пресі, доповідей, висловлювань українських педагогів, які долучилися в цей час до розроблення програм, планів, самого змісту тих чи інших дисциплін, показує, що за основу для реформування було взято ідеї і програми, розроблені за проектом міністра народної освіти Російської імперії П. Ігнат'єва. Тобто нові навчальні плани для нижчої і вищої початкової школи було створено за «ігнат'євським» зразком, насамперед це стосувалося предметів естетичного циклу. Додавалися лише предмети, пов'язані із українознавством, а зміст старих, традиційних для школи предметів повинен був оновитися згідно з вимогами нового часу.

Як бачимо, у період гетьманату П. Скоропадського сталося повернення до «ігнат'євських» планів. У програми початкової школи знов увели, порівняно із планами часів Центральної Ради, такі

предмети, як співи, малювання, фізичні вправи, що доповнювалися ритмікою, початковою роботою з хореографії, а також виготовлення ручних виробів, тобто рукоділля.

З метою реалізації змісту і завдань реформи МНОМ розсилало у школи нові закони й рекомендації, у яких, окрім багатьох інших позицій, ішлося також про організацію гуртків, театралізованих музично-драматичних вистав, які сполучали б музичне і театральне мистецтво, виготовлення костюмів, декорацій тощо. Рекомендувалося відбирати дітей із музичними здібностями для організації хорів для вивчення і виконання кращих релігійних і народних творів, влаштування свят, концертів, літературних і музичних вечорів силами учнів і викладачів. Обов'язковими були організації екскурсій з метою спостереження за природою, ознайомлення з історією краю, видатними пам'ятками [8, арк. 38]. Як бачимо, усі перелічені заходи повинні були сприяти естетичному, духовному й водночас патріотичному вихованню.

Отже, ми бачимо, що українські педагоги і громадськість, як і в попередній період, активно обговорювали й аналізували проблеми, пов'язані зі створенням єдиної національної школи. Серед активних учасників і очевидців становлення навчально-виховної системи цього періоду можна назвати С. Постернака, П. Холодного, В. Роднікова, Г. Іваницю, Я. Чепігу, О. Музиченка. Аналіз їхніх праць, статей у тогочасній пресі дозволяє стверджувати, що всі вони були знайомі з теорією і практикою побудови освітньої галузі за кордоном, прагнули впроваджувати кращі здобутки реформаторської зарубіжної педагогіки у практику роботи української школи, сполучаючи її досвід із надбаннями вітчизняної педагогіки і психології.

Так, О. Музиченко у статтях «Питання про єдину школу в Україні» (1918 р.) і «Реформа школи чи шкільна реформація» (1918 р.) наголошував, що в основі школи має бути покладений «трудо-вий принцип», а сама дитина має отримувати у школі не лише знання, але й можливість мислити, розвиватися й виховуватися, виходячи з потреб власної індивідуальності [6, с. 1–10]. Педагог уважав, що всі системи навчання і виховання у школі: трудова, моральна, естетична, мають бути сформовані на нових засадах і принципах.

Відновлення УНР, установлення тимчасового верховного органу влади Директорії в листопаді 1918 р. відкрило нову сторінку історії України й історії поступу шкільної й освітньої галузі. Цей період також позначався політичною й економічною нестабільністю, боротьбою за владу всередині самого уряду, постійними переїздами і поступовою втратою території і сфер реальної влади. У таких умовах уряд нової влади намагався відновити освітню політику Центральної Ради, уважаючи освітню політику періоду гетьманату провальною, антидемократичною, проросійською тощо. Знову повернулися до

посиленої українізації, упровадження ідеї патріотичного виховання й наповнення усіх без винятку предметів українським змістом. Новий уряд намагався працювати на зближення шкільної молоді, педагогічних кадрів усієї території України на ґрунті національного виховання, нагадуючи громадянам про спільне коріння, історію, мову, звичаї тощо.

Із цією метою Міністерство освіти рекомендувало створення шкільних українських бібліотек, видання серії шкільних співаників, обов'язкове викладання співів (репертуар мав бути підібраний із кращих зразків народної, професійної української музики), запровадження уроків малювання на національній, етнографічній основі. Крім цього, було заплановано видання спеціальних підручників, порадишників, довідників, відповідної нотної літератури для вчителів співів і малювання. Особливу увагу приділяли вивченню українського мистецтва у школі, розвивалася мережа закладів позашкільної мистецької освіти. Передбачено було скликання з'їздів, конференцій для вчителів співів і малювання, де б вони могли отримати корисну інформацію, обмінятися досвідом, зібраним етнографічним матеріалом тощо [5, арк. 42].

З означеного видно, що уряд Директорії, як і ЦР, планував здійснювати українізацію у школі саме через вплив предметів естетичного напрямку, приведення молоді до справжніх патріотичних почуттів під час художньо-творчої діяльності, посилення ролі позашкільної освіти. Тобто держава стала приділяти особливу увагу справі естетичного виховання, згуртуванню учнівської молоді на українському ґрунті. Одразу ж зріс статус учителя гуманітарних, мистецьких дисциплін, у програмах і планах відводилося значно більше годин на викладання вищевказаних предметів. Проте варто підкреслити, що в 1919–1920 рр. спостерігалася поступова втрата контролю за ситуацією в регіонах з боку МНОМ і влади взагалі. Це призвело до того, що освітяни змушені були, керуючись ситуацією на місцях, розробляти власні альтернативні програми, плани, ухвалювати необхідні рішення на свій розсуд. Отже, у складній політичній ситуації, що згодом призвела до поразки національно-демократичної революції, зміни, які могли б кардинально вплинути на розвиток освіти в Україні, залишилися нереалізованими.

Висновки і пропозиції. Аналіз першоджерел і новітніх праць вітчизняних науковців, присвячених дослідженню теорії і практики естетичного, художнього виховання, освітніх реформ, які впроваджувалися в Україні в різні періоди розвитку держави, показав, що проекти освітніх реформ, розроблені урядами Центральної Ради, Директорії, меншою мірою гетьмана Скоропадського, були спрямовані насамперед на розбудову національної української школи й відокремлення від застарілих зразків часів імперії, що вже не відповідали вимогам політичного, соціально-економічного устрою нового часу. Проведене

дослідження дало нам підстави для висновків, що здебільшого, незважаючи на складні економічні й політичні заострення, характерні для цього періоду, усі освітні реформи були демократичними, спрямованими на підтримку процесу розбудови державності, укорінення української мови у школі, підтримку прогресивного вчителства, запровадження нових програм, планів тощо. Водночас заплановані реформи були спрямовані в майбутнє, перебували в руслі найбільш прогресивних ідей і поглядів, справді започаткували вітчизняну систему естетичного виховання, акумулювали найбільш цінний теоретичний доробок і практичний досвід зарубіжних і вітчизняних прогресивістів, педагогів, психологів, учителів і вихователів. Звичайно, унаслідок об'єктивних причин більшість реформ не дійшли до реалізації, мали декларативний характер, механізми їхньої реалізації за браком часу і коштів не були ретельно продумані й розроблені, але вони заклали фундамент для подальшого формування й розвитку найбільш цінних ідей, серед яких ідея про необхідність і важливість естетичного виховання дітей і молоді.

Звичайно, автором розкрито не всі аспекти вищевказаної проблеми, але це може стати предметом подальших наукових розвідок і досліджень.

Список використаної літератури:

1. Б. н. *Вісті з Української Центральної Ради*. 1917. № 5. С. 1.
2. Верстюк В. Українська Центральна Рада : навчальний посібник. Київ : Заповіт, 1997. 344 с.
3. Від редакції. *Вільна українська школа*. 1917. № 2. С. 129–130.
4. Грушевський М. Культура краси і культура життя / упоряд. : С. Панькова та ін. Київ : Бібліотека українця, 1998. 143 с. С. 80–81.
5. До пана міністра народної освіти і мистецтва (20 лютого 1919 р.). Розпорядження Міністерства освіти І. Огієнка про організацію управління освітою в УНР, доповіді управляючого загальним департаментом про управління «Ради Міністра» при Міністерстві освіти та департаменті освіти про свою діяльність. Наказ Директорії УНР про призначення міністром освіти А. Крушельницького та відмова його від посади міністра з політичних мотивів та ін. 23 грудня 1918 – 22 жовтня 1919 рр.). Ф. 2582. Оп. 1. Спр. 4. 79 арк. Арк. 39–41 об.
6. Музиченко О. Реформа школи чи шкільна реформація? *Вільна українська школа*. 1918–1919. № 8/9. С. 85–89.
7. Обіжник від 29 серпня 1918 р. «До губерніальних, повітових (земських) і міських управ, до губерніальних і повітових комісарів справ освітніх та до завідуючих нижчими початковими школами з неукраїнською викладовою мовою», 1918. Ф. 2201. Оп. 1. Спр. 771. Арк. 64–64 об.
8. Обіжник «До комісаріату Київської, Одеської, Харківської шкільної округи». Ф. 2201. Оп. 1, Спр. 399. Арк. 38.
9. Постернак С. Із історії освітнього руху на Україні за часи революції 1917–1919 рр. Київ : Всеукр. кооп. вид-во «Союз», 1920. 127 с.
10. Робота Другого всеукраїнського вчительського з'їзду. *Вісник професійно-педагогічного з'їзду*. 1917. № 3/5. С. 1–2.
11. Юцишин І. Про нижчу школу в Україні. *Вільна українська школа*. 1917. № 2. С. 94–98.
12. Циркуляр до директорів середніх шкіл всіх відомств та інспекторів вищих початкових, торгових та інших шкіл України. *Вільна українська школа*. 1918. № 5/6. С. 72–73.

Kurkina S. Formation of the system of aesthetic education in the context of building a national school in Ukraine (1917–1920)

In this article an attempt is made to carry out a historiographical analysis of the problem of formation of aesthetic education in Ukraine in the context of the development of the national school during the national-democratic revolution (1917–1920). The common and different features in the educational policy in the days of the Central Council of the Ukrainian People's Republic, the Hetmanate of Pavlo Skoropadskyi and the Directorate are shown. The developed and proposed for the implementation school programs and curricula are analyzed, the place of subjects of aesthetic and artistic orientation in the syllabi is revealed.

It is proved that during this period aesthetic education was considered to be a tool with the help of which the process of ukrainization, the unification of students and teachers in all regions of Ukraine on the basis of common roots, language, customs and traditions which are so well reflected in folk and professional art were to be implemented. The author claims that despite the difficult times for the country, the heads of state (in particular the Central Council of the Ukrainian People's Republic, Skoropadskyi's government and the Directorate) took care of the problems of the educational domain, considering it to be strategic. The statesmen, the public, the Ukrainian intelligentsia, scientists and teachers-practitioners joined the processes of building the national school in this period. Gradually, the idea was formed that the school should not only teach, but mainly raise a child, a future citizen of the state. This was reflected in the growing prestige of the profession of a teacher of humanities, arts, aesthetic disciplines, the detailed recommendations on how best to organize excursions and nature observations, how to conduct singing, drawing, needlework lessons appeared in the appendices to the curriculum. In addition, it was a period of establishing Ukrainian school libraries, introducing ethnographic drawing lessons, publishing a series of school songbooks, special textbooks, tutorials, reference books and appropriate music books for teachers of singing and drawing.

Key words: national school, education, reform, ukrainization, aesthetic education, drawing, music, singing, art.